

P. VIRGILII MARONIS

Possimus: hinc messisque diem, tempusque serendi:
Et quando infidum remis impellere marmor
255 Conveniat; quando armatas deducere classes,
Aut tempestivam silvis evertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamus & ortus,
Temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
260 Multa, forent que mox celo properanda sereno,
Maturare datur. Durum proculdus arator
Vomeris obtusi dentem, cavae arbore linteis:
Aut pecori signum, aut numeros impresum acervis.
Excavunt ali vallos, furcaque bicornes,
265 Atque Amerina parant lenta retinacula viti.
Nunc facilis rubea textură fiscina virga:
Nunc torre igni fruges, nunc frangite faxo.
Quippe etiam fessis quadam exercere diebus
Fas & iura sinunt: rivos deducere nulla
270 Relligio vetuit, segeti pretendere sepeim,
Insidas avibus moliri, incendere vepres,

Bal-

ex his, & tempus meis, & tempus sationis: & quandam opportunum sit agitare remis infidum mare, & quandam opportunum sit deducere classes armatas, aut caedere in silvis pinum tempestivam. Nec frustra consideramus ortus & occasus siderum, & annum dimensionum æquilaterum in quatuor tempora. Si aliquando pluvia frigida retinet domi agricolam, tunc licet multa preparare, que postea felicitudo esset suo tempore. Arator excutit duram alieni vomeris hebetati, cavae navicularis & ligno, vel imponit nota pedibus, vel numeros cum multis frugum. Alii acuminat palos, & furcas bicornes; & preparant Amerina ligamentaria rotula flexili. Modo constitutus canistris & vimine rubro: modo coquit igne frumenta, modo ea terete faxo. Quin etiam fas & leges permitunt facere res aliquas festis diebus: nula religio prohibet doruvare aquas ex agri, cingere fegetem septo, arvare dolos avibus, comburere spinas,

C. la-

N O T A E.

266. *Tempestivam, &c.*) Hoc est, tempore idoneo caedendis arboribus: nempe decrescente luna, post meridiem, fine vento. Astero fine ore, feminis maturo, mensibus praefertur Julio & Augusto: quia tunc minus obnoxia sunt putrefactioni, ac verminibus.
 267. *Linteis.*) Linteis, vel navicula est fluviatilis, ex unica arbore excavata; vel vas quando pecori comparatum, ex uno item ligno exsculptum.
 268. *Numeros impressi acervis.* Modiorum numerum, vel teliferis insculpendo, vel fasciis ipsiis, quibus continentur, appingendo.
 269. *Valos.*) Sudes, palis.
 270. *Amerina.*) Ex Ameria, civitate Umbriae: ubi frequentes salices.
 271. *Rubae virga.*) Vel que abundat circa Rubas oppidum Campaniae; vel que fit ex rubo virgulti specie.
 272. *Nunc torrete,* &c.) Panificium intelligit, quo frumentum molitur, ac deinde pustum coquuntur. Vel alludit ad morem veterum, qui frugibus sine pictura tollis vegeabantur.
 273. *Quippe etiam, &c.*) VI. Praeceptum, De iis que biberna & phœnia tempore agriculti facienda sunt.
 274. *Maturare.*) Sæpe significat, celeriter aliquid facere: ut An. I. 141. Maturare fungam: apud Cicer. pro Cluentio 171. Maturare mortem alicui, &c. Hic tamen opponitur ver-

pe,

G E O R G I C A . L I B . I.

Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
Sæpe oleo tardi costas agitator aselli
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
275 Inculum, aut atz mastam picis urbe reportat.
Ipsa dies alias alio dedit ordine Luna
Felices operum. Quintam fugi: pallidus Orcus
Eumenidesque sat: tum partu Terra nefando
Cœcumque, Iapetumque creat, sevumque Typhoea,
280 Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossa:
Scilicet, atque Ossa frondosum involvere Olympum:
Ter Pater extros disicit fulmine montes.
Septima post decimam felix, & ponere vitæ,
285 Et prenso dominata boves, & licia tela
Addere. Nona fugi melior, contraria furtis.
Multæ adeo gelida melius se nocte dedere;
Aut cum Sole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves stipula melius, nocte arida prata
Tondentur: nocte lensus non deficit humor.

Et

G lavare in aquis gregem ovium, sanitatis causa. Sæpe duotor pigri asini dorsum illius oleo onerat, vel fructuosis vilibus: & rediens domum ex urbe refert molam incisam, vel mastam nigra picti. Ipsi Luna præbet dies variis varia serie prosperos ad opera. Erbit quintum diem: illo die Pluto pallidus, & Furie genite sunt: preterea Terra celerato parte prodixit & Casum: & Iapetus, & crudeliter Typhoea, & fratres conjuratos evertente colum. Ter videlicet sunt conati imponere Ossa Pelio, & impicere Ossa frondosum Olympum: ter Jupiter disurbavit fulmine montes accumulatos. Septima dies felix est, minus quam decimus, & ad plantandum vineam, & ad subiungendos boves ligatos, & ad jungendia licia tela. Nonus felix est ad peregrinationem & adversus furtis. Multæ etiam melius succedunt nocte, aut cum Lucifer spargit. rore terras oriente Sole. Noctu graciles ariste, noctu sonum secundum melius fecatur, humor tecum non deficit noctibus.

N O T A E.

pe, non ut purgetur lana, sed ut curetur scabie.

274. *Lepidemque, &c. incusum.*) Lapidem molarem, five molam, arte incisam, ut sit uiu terrendis, & molendis frugibus.

275. *Ipsa dies alias, &c.*) VII. Praeceptum, De observatione dierum felicium & infelicium.

276. *Ipso dies alias, &c.*) VII. Praeceptum, De observatione dierum felicium & infelicium.

277. *Pallidus Orcus.*) Pro Plutone sumitur a Cicerone, de Nat. Deor. 3. 43. A Silio Italicu pro Cerbero cane. Ab alii pro Charonte portatore. Male autem a plerique pro Thel-

falia fluvio, quem dicunt pingueum esse in modum olei, ideoque innatantem Penso, in

quem e Stygia palude influat. Fons erroris est Homerius verbius illud: οὐδὲν δέ τι Στυγεῖς εἴη κακόν. Juramentum enim terribilitis,

aque Stygia rivos est. Patet vero legentibus id ab Homero de Titarefo amne, quem ante descriptum, omnino dici: neque illi, οὐδὲν δέ τι Στυγεῖς εἴη κακόν. Neque enim iniqui-

alii significare, quam juramentum: non fluvium. Dicit quippe Stygian paludem: cuius

titarefo rivos est, juramentum esse. Ceterum Strabone, lib. 9.

278. *Eumenides.*) Furie, sic dictæ per anti-

phrasim, quod minime fint iuxta benevol.

Acheronitis fluvii & Noctis filiæ, vipercis crinibus & facibus instrutæ, ultrices criminum, numero tres: Atgeo ab private, & Niso ceso. Styphon, a mū uulcior, & pīrī, cæder. Megara, a oīyōtā, invido.

279. *Cœcumque, &c.*) Gigantum precipios, qui adverterunt Deos, a Phlegram Macedoniam urbem, auti pugnare: aggressi eius regionis, vi-

cinæque Thelaliz montibus, Pelio, Ossa, Olympia. De Olympo, Ecl. 5. 57. Typhoea.) Non Ty-

phoe, ut passim scribitur, neque enim in eo no-

mine oīe & in unum coalefecunt; sed & a quip-

pe est a Greco r̄w̄v̄, ubi cum non facit diphthongum, sed & cum v. Notetur verius Greco more bis hians: Ter sunt conati, &c.

280. *Fratres.*) Gigantes, Terre & Titanis filios.

281. *Lice tele.*) Ecl. 8. 74.

282. *Fuga melior, contraria furtis.*) Oppor-

tunam servis aut captiuis ingentibus, iniqui-

alii. Melius opportuna itineribus & pere-

grinationi: velox enim curulis fuga poetis di-

citur, G. 3. 201. Ille volat, nimis arva fuga,

Strabone, lib. 9.

292.

P. VIRGILII MARONIS

Et quidam feros hybni ad lumen ignes
Pervigilat, fetroque faces inspicat acuto.
Interea longum cantu solata labore
Arguto conhus percurrit pectine telas:
295 Aut dulcis mulsi Vulcano decoquit humorem,
Et foliis undam tepidi defusmat aheni.
At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
Et medio costas æstu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus; hyems ignava colono.
300 Frigoribus parto agricole plerumque frauntur,
Mutuaque inter se lati convivia curant.
Invitat genialis hyems, curaque resolvit.
Ceu prelles cum jana portum tetigere carinae,
Puppibus & lati nauta imposueru coronas.
305 Sed tamen & queruas glandes cum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleagine, cruentaque myrtæ:
Tunc gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritoisque segui leporis; tum figere damas;
Stupa torquentem Balearis verbera fundæ,
310 Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.
Quid tempestates autumni & sidera dicam?
Atque ubi jam breviorque dies, & mollior ætas,
Quæ vigilanda vitæ? vel cum ruit imbriferum ver:

Spiritorum levantes canitensis longum laborem addentel telam fridulo pectine, aut coquit igne liquorem dulcis vini, & frondosum asperit spuma ex unda cacabi bullientis. At segetes flaves secantur media die, & media die fragmenta exciscatae tenuntur in area. Ara nudus, femina nudus: frigus pigrum reddit agricolam. Per hyemnum vulgo agricole utinam rebus per affectum comparati: Tum bilares agitant inter se mutuas epulas. Suedat hoc hyems voluntaria, & curas relatis: Tum cum nubes oracatae jam astringe pertutum, & nautæ bilares impuleru coronas puppibus. Attamen tunc tempus est colligere & glandes queriminas, & baccas lauri, & olivæ, & myrtæ sanguinina. Tunc tempus est obseruare pedicas avibus, & retia cervis, & perleui leporis auritus: tunc tempus est occidere damas, introrsus loro superba Balearis fundæ: cum nix alta jacet, cum suorū propellunt glaciem. Quid enumerem procelas & astra autumni? Quænam fuit providenda rufitas, cum dies jam decrecunt? & ætas est mitior; vel cum ver pluvium definit.

NOTÆ.

292. *Faces inspicat.*) Faces et ligno minutæ unde dicimus genio indulgere, voluptate indulgentia & genio disfrandare, voluptate abstinere.) *Ex. 8. 29.*
in virgulas incidi spicarum & arifaram in geru & genio disfrandare, voluptate abstinere.)
modo.)
294. *Pectine.*) Peccatum est instrumentum, lit, iuxta Ramum: onerata meribus, iuxta Tauboniam: num Tibul. I. 1. El. 3. 40. Preferat externa novita merce ratem.

295. *Muhi.*) Vini novi. Describit autem hic vini cōfitionem, quod si ad tertiam partem menstruū deocouatur, sapadictum: si ad diūnum, vocatur *muham*, ex Plin. I. 14. 5. Nota redundante ultimam versus syllabam, que cum prima sequentis versus elindidam est.

Vulcano.) Pro igne fumitur, qui in eius est tutela. Jovis & Janonis filius fuit; ab iis e celo propter deformitatem dejectus in infumam Lemnum, claudus & casu fatus est, & terram ibi fabricam exercuit, uxoreque duxit Venerem. Quamquam eius officinam Virgilinus alibi constituit. *Æn. 8. 416.*

297. *Ceres.*) Pro segete hic accipitur: alibi pro gene. De ea, Ecl. 5. 79.

302. *Genitalis hyems.*) Ea, quibus inest voluptas, genitalia dicuntur: a Genio voluntatis:

GEORGICA. LIB. I.

Spicea jam campis cum messis inhorrui, & cum frumenta in viridi stipula latentia turgent? 315 Sæpe ego, cum flavis mestore induceret hordea arvis, Agricola, & fragili jam stringeret hordea culmo, Omnia ventorum concurrere prælia vidi, Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis 320 Sublime expulsa eruerent: ita turbine nigro Ferret hyems culmumque levem, stipulasque volantes. Sepe etiam immensum colo venit agmen aquarum, Et fodam glomerant tempestatem imbris atriis Collectæ ex alto nubes: ruit arduous æther, 325 Et pluvia ingenti fata leta, bouisque labores Diluit: impluenti fossa, & cava flumina crescent Cum sonitu, ferueque fretri spirantibus aquor. Ipse Pater, media nimborum in nocte, corsuca Fulmina molitur dextra: quo maxima motu 330 Terra tremit, fugere feræ, & mortalia corda Per gentes humili stravit pavor. Ille flagranti Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceranua telo Dejicit; ingeminant Austri, & densissimus imber: Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt. 335 Hoc metuens, cœli menes & sidera serva:

Frigida Saturni fæse quo stella receptet:

Quos

cum spica vegetum jam intremunt per agros, & cum frumenta plena lacte tumescunt in cultu mo adhuc herbescente. Sepe cum colonus introderetur mestore in segete maturesset, & jam ligari borda paleis fragillius: ego vidi milices pugnas omnium ventorum: quo dissiparent in auris plenam segetem exsiccatae radicibus: tam deno nimbo jactebat procilla calans leves, & stipulas volantes. Sepe etiam ingens copia imbrivis cadit & colo, & nubes e mari adveni coligunt tempestatem nigre pluviae: calum minus ruinem, evertitq; largo imbris opera boem & campos fertiles: fossæ implentes aquis, & fovea profundi augentur cum frépitu: & mare ante finibus quasi ebullientibus. Jupiter ite mediis in tenebris nubium vibrat rulentæ manus tonitrua: quo tumultu terra late concitterit, feræ fugiunt, & humili timor dejicit uniuersæ mentes hominum. Ille ferit ardenti fulmine vel Atho, vel Rhodopen, vel ardua Ceranua: invadensq; Austri & pluvia copiosissima: jam silvae, jam litora sonant magno vento. Hoc timens, obseruens, & fuga cali: quam in partem decat tardum æstrum Saturni:

NOTÆ.

Quos tur exploso ex æris tubulis plumbo? Sic enim dies, depresso effat: at procœli tamen è meridio Ovid. Met. 2. 729. Non fecit exarf, quam cum nali parte, Austro flante, præsertim inquinat: Balearica plumbum Funda jacit, volt illat, & mox dicitur, Ingeminti Austri. II. Collectæ & incandescenti, Balearides autem insule circa Hispaniam sunt, Majora & Minoræ: quarum incolæ funde nra praeterea insignes, inde non habere memoriarunt, a Ætna. & mari & lacibus aquas colligunt. III. Collectæ ex aere sulfure: juxta alios communiter.

327. *Ferueque fretri.*) Etymon fretri apparet. Feruum enim est mare inter gemini litoris angustias compressum, ibique quasi ferueſciens, & spirans, & ebulliens.

332. *Ant Atho, aut, &c.)* Atho, mons est in Macedonia, immensus mari ægeo: Rhodope in Thracia: Ceranua in Epiro, hie dicta, quia frequenter fulmine propter altitudinem feruntur, a *Ætna* fulmen. Legitur in aliquot cōdic. *Atho:* & vero accusativus *Graca* legi est *#30.* Ubi tamen Theocriti, Ilōcratis, Strabonis, &c. receptus est accusativus *#30.* cuius ultima hic brevis fit, nec clidit, Grecomore; ut v. 281. *Impone Peli Ossam.*

336. *Frigida Saturni, &c.)* Vis astrorum, planetarum imprimis, ad procellas & anni tem-

P. VIRGILII MARONIS

Quos ignis cœli Cyllenus erret in orbes,
imprimis venerare Deos; atque annua magaz
Sacra refer Cereri, letis operatus in herbis,
340 Extrema sub casum hyemis jam vere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina:
Tunc somni dulces, denique in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adores:
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho,
345 Terque novas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus & socii comitentur ovantes;
Et Cererem clamore vocent in testa: neque ante
Falcem maturis quicquam supponat aris;
Quam Cereris, torta redimitus tempora queru,
350 Det motus incompositos, & carmina dicat.
Atque hac ut certis possumus discere signis,
Æstuque, pluviasque, & agentes frigora ventos;
Ipse Pater fluit, quid mensura Luna moneret,
Quo signo cadereunt Auctri, quid sepe videntes
355 Agri-

Quos per circulos planeta Mercurii vogetur. Præcipue cole Deos, & annua sacrificia persolue
vagis Cereri, sacrificans in herbis fertilibus; sub exitum ultime hyemis, jam iudo vere. Tunc
enī sunt pingues, tunc vina suavissima, tunc somni dulces, & umbra operata in montibus.
Omnis rusticis juventus adores illi Cererem: cui tu misce mel cum latte & vino leni, & vi-
sim propria te ducatur circa novas fruges, quam totus chorus, & socii lati comitentur; &
clamoribus invocant Cererem in domum suam: nec ullus fulcitur falcem natura segeti, præ-
quam edat motus inconditus, & canat carmina in honorem Cereris. Et ut possumus hac co-
gnoscere certis indicis, calorem, & imbre, & ventos adducentes frigora, & iupiter ipse defini-
vit, quid mensura Luna indicaret, quo indicio Auctri quecerent, quid videntes

rufi-

N O T A E.

temperiem sane maxima, augetur, aut minui-
tur, vel prout variis zodiaci signis quicunque re-
spondet, & hoc significat quoque recepti, vel pro-
pert planetarum alius conjugatur, & hoc significat
quo erret in orbe. At signatur enim planetis or-
bis five circulus cuique suis. Itaque Saturnus noxius est, & respondens Capricorno, et plu-
rias, respondens Scorpio grandines. Mercurius
præsternit nulla virtute peculiari insignis, ta-
lis est, qualis planeta, non est admirare; si
Jovis, felix est; si Saturnus funestus: unde mini-
ster deorum dicitur. De Saturno, Ecl. 4.

337. *Cerelius.* — Mercurius, a Cyllene Arcadiæ monte, in quo natus est, patre Jove, matre Maja, una ex Plejadibus. Bene eret: planeta enim leptem, ex quibus unus est, nomen ha-
bent a *terris* error: quia non fixa, sed errantia
sidera sunt.

338. *Sacra refer Cereri.*) Cereri duo indic-
sacrificia, vernum unum, jam vere sereno: alterum
alivium, neque ante Falcem maturis quin-
quam, &c. Operatus.) Operari & facere, fine
addito, est facere sacrificium: Ecl. 3. 77.

339. *Cerelius.*) Rituum describit facri-
ficiam *ambitum*, quo solebant *arva ambire*, &
circuire cum hostia. Qua vide fusus apud Tib.
1. 2. 1. Tili.) Tuo iusti, tui causa, &c. etiisque
Latinis, ut & Gallis, familiaris locutio. Sic iux-
tura v. 45. Depresso incipiat jam tam mibi taurus
erato. Invenire.

men-

GEORGICA. LIB. I.

355 Agricolæ propriis stabulis armenta tenerent.
Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiiri fragor; aut resonantia longe
Litora misereri, & nemorum increbescere murmur.
360 Jam sibi tum a curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clanoremque ferunt ad litora, cunque marina
In sicco ludunt fulicæ: notasque paludes
Deferit, atque altam supra volat ardea nubem.
365 Sepe etiam stellæ, vento impendente, videbisi
Præcipites ecclio labi, noctisque per umbras
Flammarum longos a tergo albescere tractus;
Sepe levem paleam & frondes volitare caducas,
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
370 At Boreæ de parte trucis cum fulmina, & cum
Eurique Zephyrique tonat dominus, omnia plenis
Rura natant fossi, atque omnis navita ponto

83

Hu-

rufi sc̄e continent greges non longe a stabulis. Statim ventis orientibus, aut æquor maris
commotio incipi infari. & siccus fragor audiiri ex aliis montibus; aut vix procul resonantes
perturbari, & murmur silvarum angelore. Jam tunc fluctus difficile se absint a curvis na-
turalibus vorantis, cum mergi revolant celeriter & medio mari, & emitunt vocem ad litora:
& cum marina fulice ludunt in arena: & cum ardea relinquit salutes sibi notas, & volat
supra altam lucis albescere a tergo, per tenellas noctis: sepe paleas levem, & folia caduca
volitare, aut plumas natantes in superficie aquæ agitari. Si quando fulmen cedit a regione Ec-
reali, & quando regio Euræ & Zephyri tonat: omnes campi inundantur fossi plenis: & omni-
nauta per mare

N O T A E.

344. *Cui tu lacte favos, &c.*) Sacrificia mate-
riam explicit: lac, mel, vinum, hostiam: que
juxta Virg. Ecl. 3. 77. vnterat: erat Tibul.
1. 2. 1. agnus: juxta eundem, l. 1. ii. 26. por-
cus: juxta Servium, *sus gravida*.

345. *Miti dilue Baccho.*) Constat ex Plauto Aulul.
act. 2. 6. 5. vinum a sacrificiis Cereris abfuisti:
et quo dilue Baccho.) Constat ex Plauto Aulul.
act. 2. 6. 5. vinum a sacrificiis Cereris abfuisti:
cum dicitur hic adeſ? tunc in illum Plauti lo-
cum dicitur hinc duo Cereris sacrificia: am-
barvalia, qua cum vino fiebat: quod pater ex
Tibulli loco citato. Eleusina, qua nuptiarum
eius memoriam celebrabant, & hæc fiebat
fine vino: de his Plautus explicandum est: Ce-
reveribus sunt fatuari nuptias? quia temet, id est
vini, nihil allatum intelligo.

347. *Cerelius clamore vocent in testa.*) Ut eo-
rum domino propria fit, velutique copiofam
segetem, qua & Ceres ipsa dicitur, in ejus
horreum inferi.

348. *Quercu.*) Ob memoriam vixit prioris,

nempe glandium; a quibus ad frumenta

revocati sunt, benichio Cereris.

349. *Quæ singulis*

circiter mentibus cursum conicit: ut enim

Sol anni sic Luna mentum est præcis: un-

de & mensis diuis est a *ipsa* Luna. Moneretur

poeta, tempestatis prognostica repeti pole-

duplici & capite: ex astrologia & experien-

tia. Astrologiam exprimit his verbis: *Quid*

mensura Luna moneret: quo signo, &c. Ex-
periens illi his verbis: *Quid sepe videntes agri-
cole, &c.* Incipi a prognosticis experientia
veri 356. tunc exequitur prognostica astrola-
gia, & *Ceres & Luna* veri 424.

344. *Quo signo, &c.*) Vel quo sub sideri: vel
nihil, quo indicio intellegi potest ventos de-
ficere. *Auctri* quoque probubiliter procellos ven-
tis: de his Ecl. 2. 38.

356. *Continuo ventis surgentibus, &c.*) Ven-
torum affecti prognostica XI. 1. Agitationem
maris. 2. Fragore & montibus. 3. Sonitus
litorum. 4. Murmur silvarum. 5. Volatum
mergorum & mari. 6. Ludos fulcarum in are-
na. 7. Fugam ardearum. 8. Lapsum flella-
rum. 9. Nocturni lucis tractus. 10. Palea-
rum volatum. 11. Plumamarum in aqua col-
lusionem.

357. *Aridus fragor.*) Epithetum & Lucretio
1. 8. 118. *Aridus unde aves tergit sonus.* Siccius
& acutus: qualis est arboris cum frangitur
361. *Mergi.*) Ital. *Smerti;* aliis cor aqua-
tici dicuntur.

363. *Fulice.*) Folaghe; anatibus non ad-
modum abimiles.

364. *Ardea.*) *Airon:* e præpetum genere,
qua altius volant; unde dicta quasi *ardua*.

365. *Sepe etiam stellæ, &c.*) Contentiunt

M

733. Num-

P. VIRGILII MARONIS

36 Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obsuit. Aut illum surgentem vallibus imis
375 Aeris fugere grues: aut bucula cœlum
Sufpiciens, paulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolvitavat birundo:
Ec veterem in limo ranæ cecinere quærelam.
Sæpius & testis penitralibus exultit ora
380 Angustum formica terens iter: & bibit ingens
Arenæ: & e pafu decadens agmine magno
Corvorum incipiunt densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, & quæ Asia circum
Dulcibus in flagnis rimantur prata Caystri,
385 Certatim largos humeris infundere rotes;
Nunc caput obiectare freti, nunc currere in undas,
Ec studio incassum videoe gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in fæcē spatiatur arena.
390 Nec nocturna quidem carpentes pena puellæ
Nescivere hyemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum, & patres convelescere fungos.
Nec minus ex imbris soles, & aperta serena
Preplicet, & certis poteris cognoscere signis.

395. Nam

colligit vela humida: nunquam pluvia incertus noctuit. Vt iam venientem grues aeria fugient
ex misericordiâ: vel iurventia calum apficiens hauis acrem naribus patens: aut birundo ca-
nora volat circa lacum: & rane in limo canum antiquam querelam. Sæpe formica sedens par-
tem viam exportat eam ex intímis cavernulis: & hanc aquam magnis arcis coelctis: & tunc a
corvorum rediens e pafu magno numero, precipit densis alis. Præterea videre potes diversas aves
maris, & que circum vestigant Africana prata in molitus pandanus Caystri, certatim effugere humeris
multa aqua: nunc obiectare caput fuscum, nunc currere per undas, & frustra agitari deperdi la-
vando se. Tunc cornix importuna advoctat imbræ alia voce, & scia proximam vegetari in arena
arida. At nunc quidem noctis nentes lanam ignorant fluvium futuram: cum vident oleum
emittere scintillas in lucerna ardente, & patridos fungos cumulari. Partier pafu imbræ poteris pre-
videre, & certis indiciis dificere dies fudos & cœlum aperimus & ferimus.

Tunc

N O T A .

373. Nunquam imprudentibus imber Olifati, terra rimas vestigare, vermiculos, &c. Stagna
&c.) Nunquam incertus noctuit: quia tam hic prata sunt, in qua Cayster exundat, &
clarat sibi signa, ut quibuscunque noctuit, in quibus flant résides aqua.

374. Ex veterem, &c.) Alludit ad metamor-
phosum, quæ Lyctis rustici in ranas con-
mutati sunt: cum Latona, Diana, & Apollon-
iem liberos sine gerenti, & ad lacum præ fisi
accidenti, convicuum fecerint. Ovid. Met. 6.

375. Namque turpis Littoris excent linguis:
fuligine pudore. Quamvis sint sub aqua, sub aqua
maledictæ tentant, &c.

376. Et libet ingenis Artus.) Vulgus veterum
putabat arcum celestem, dñe Irim haurire suis
cornibus aquam & fontibus, eaque nutriti. Un-
de eam Junonis nunciam finxere, id est, aeris.

377. Et que Asia circum, &c.) Cycni intelli-
git, frequentes in Caystri ripis: Cayster, vel
Cayfrus huius Arie minoris, nascens in Phry-
gia maiore, trajectaque Lydia per Ionias litus
in Aegeum mare defluit. Asia palus & oppi-
dum inter Caystrum & Cayfrum, & montem Imo-
lum, qui est in confinio Lydie & Phrygiae ma-
joris: primam syllabam habet longam: Asia

vero mundi pars brevem. Rimeyi est cibum per
378. Tunc cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in fæcē spatiatur arena.
379. Fungos.) Scintillas: que circumfusi
acris humore & crassitate erumpere cum fuso
prohibitis, in lucernam resident, & cumulari
tent in quandam fungorum similitudinem.
380. Nec minus ex imbris, &c.) Enumerat
prognostica ferentatis ix. i. Nitorem stella-

GEORGICA. LIB. I.

91

395 Nam neque tum stellis acies obcula videtur,
Nec stratis radis obnoxia surgere Luna,
Tenuia nec lana per ecclum vellera ferti.
Non tepidum ad Solem pennas in litore pandunt
Dilecta Theidi Haleyonis: non ore solutos
400 Immundi meminere fues jactare maniplos.
At nebula magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis & occafum ferrans de culmine summo
Nequicquam feros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in æra Nifus,
405 Et pro purpureo poenæ dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens fecat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno frideore per auras
Insequitur Nifus: qua se fert Nifus ad auras,
Illa levem fugiens rapina fecat æthera pennis.
410 Tum liquidus corvi preffo ter gutture voces
Aut quater ingeminant: & sepe cubilibus altis,
Nefcio quo præter solitam dulcedine leti,
Inter se foliis strepit: juval imbris actis
Progeniem parvam, dulcesque revifere nidos.
415 Haud equidem credo, quia sit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Ve-
Tunc enim, nec luce bellatrix apparet langida, nec Luna videtur oriri, debens lucem suam
luci Solis, nec levius vellera lana volare per aerym. Haleyonis charæ Theidi non explicant
Soli alas in litore. Fædi porci non membra curvare dispare rotro fædiculos palearum laceratos. Sed
patius nudis deprimitur in valles, & refidit in campis. Et noctua, obversa occafum Solis
ex alto cacumine, non emitit serenos cantus. Falco videtur sublimis paro in ære, & al-
laudia sovio pes pro cruce purpureo a se fit: quacumque alauda fugiens fudit alis tenem
arem, ecce falco huius crudelis magno murmur persequitur eam per aarem; alauda fugiens
celeriter fudit aliis tenem aarem. Præterea corvi ter aut quater iterant claras voces comprefeo
guttare: & sepe in nido excelsi, nefcio quo letitia pleni præter morem, inter se frondes com-
moven: placet redire ad parvam prolem, & gratios nidos, pluvia exada. Sane non puto quod
sit illus datum a Diis ingenium, & rerum prudentia, quæ potentior est fato.

Sed

N O T A .

rum. 2. Nitorem Lunæ exortientes. 3. Cœlum
sive vellera & nubeculus. 4. Haleyonis alas
ad Solem non explicant. 5. Sues non jačant
maniplos. 6. Nebulas ad terram depre-
fas. 7. Nodum cadente Sol silentem. 8. Fal-
conis in alaudam incurvus. 9. Corvorum latos
streptus. Ex imbris.) Vel post imbræ. Vel
ex ipso imbre, sive obseruatione indiciorum
pluviae tempestatis, cognoscere oppositam
temporem: si minimus indicia illa abfuerint.
Aperi ferentis.) Sutoria v. 153.

rum. 2. Nitorem Lunæ exortientes. 3. Cœlum
sive vellera & nubeculus. 4. Haleyonis alas
ad Solem non explicant. 5. Sues non jačant
maniplos. 6. Nebulas ad terram depre-
fas. 7. Nodum cadente Sol silentem. 8. Fal-
conis in alaudam incurvus. 9. Corvorum latos
streptus. Ex imbris.) Vel post imbræ. Vel
ex ipso imbre, sive obseruatione indiciorum
pluviae tempestatis, cognoscere oppositam
temporem: si minimus indicia illa abfuerint.
Aperi ferentis.) Sutoria v. 153.

396. Olnoxia.) Quæ tam clare lucet, ut lu-
cem tunc, non a Sole, sed a se ipso habere vi-
deatur. Sol & Luna, Latona libert, Ecl. 3. 67.

397. Dil. & Theidi Haleyonis.) Cœyx, Lu-
cerferi filius, Trachinæ rex, ob multa domèticæ
portenta profectus ad Clarit Apollinis oracu-
lum, in Aegeo mari naufragium fecit. Uxor
eius Haleyonis, Æoli filia, cum in mariti cada-
ver appulsum litora involvare amoris impetu,
ambò in ares conversti sunt, uxoris nomine
Haleyonis dictis: & in fæci præmium quotan-
tis ipsarum lectura mare placidissimum subter-
nit per 7. vel 11. vel 14. dies, qui inde Hal-
eyonis dies appellatur, & contingunt circa brû-

man. Hinc dilecta Theidi fuit. De Theide, Ec.
4. 32. Meminere fues.) Non memoria propriæ di-
cta, que fit per species, seu imagines rerum, utu-
& sensu comparatas: sed memoria improbie
dicta, quæ vocant inflatum, que fit per species
in ortu ingentias, quibus animalibus ad rem ali-
quam fugientium, aut appetendum, moventur;
quoties species illa, rei immisæ objectu & pre-
sentia excitantur ita species ingentia agitan-
tia lut, solvendique manipuli moveri suem,
quoties lut, aut manipuli objectu excitatur.

403. Nequicquam exercet.) Id est, hoc loco
non exercet: iuxta Servium, qui sic explicat Per-
sum Sat. 2. 51. Nequicquam fundo suspirat num-
mus in ore, id est, non suspirat. Noctua, avis
& funesta & nocturna, Ital. civetta.

404. Nifus, &c.) Halactius, sive falco, Ital.
falcone, olim Nifus Megarentium rex: Scylla,
Ciris, sive alauda, Isolda, eius filia: ares in-
micitissima. De earum metamorph. Ed. 6. 74.

415. Haud equidem, &c.) Canfam afferit,
cur ares, cæteræ que animantes mutationem
aeris praesentiant: non item homo. Ac ne-
gate eis habere rationem, & ingenium divini-
tus datum: indeque discrimen repetit: quia

M. 2 homo

Verum, ubi tempestas & cœli mobilis humor
Mutavias vias: & Jupiter uvidus Austris
Densat, erant quæ rara modo, & quæ densa, relaxat
420 Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. Hinc ille avium concentus in agris,
Et lesta pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si vero Solem ad rapidum Lunasque sequentes
425 Ordine respicies; nunquam te crassina fallet
Hora, neque infidiliis noctis capiere serenæ.
Luna revertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu:
Maximus agricolis palagoque parabitur imber.
430 At, si virginem füssiderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aera Phœbe.
Sin ortu in quarto (namque ita certissimum auctor)
Pura, neque obtutis per colum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
435 Exactum ad mensem, pluvia venientis carebunt:
Votaque tertavi solvent in litore nauis
Glauco, & Panopez, & Inos Melicentz.
Sol quoque & exoriens, & cum se condit in undas,
Signa dabit: Solem certissima signa sequuntur:
440 Et quæ mane refert, & quæ surgenitus astris.

IIIe ubi nascen-**tem** facilius vertit orum
Sed quando tempore **S** & humor instabilis eoli mutavit qualitates aeris: & quando aer hum-
Datus Austris condensat ea, que prius erant rara, & varfacta ea, que prius erant densa,
tunc species animalium mutantur, & corde nunc scilicet aëris & fuisse aliis, & dilos, dum ventus
urbatub nubes. Hinc oritur illi cantus volnacrum in campis, & letax sunt pecudes, & corde et
sultant gestare. Si autem confidere Solem rapidum, & ordinem Lunaram sequentiam, nullum
dies certissimus te decipiet, nec decipieris fraude noctis serena. Cum primum Luna colligit luce
renascens, si amplecteris aërem obscurum nigri cornibus, maxima plausa imminet colos
mari. Sed si pariter in vultu suo ruborem virginalem, venitus erit: Luna aurea semper color
beatis ex vento. Si vero quarto die (nam hic est index certissimus) incedit per aërem clarum
& cornibus non hebetatis: & ille dies totus, & qui sequentur post illum usque ad mentem trah
sactum, erunt alique imbre & vesto: Quæ nautæ servati a tempestate reddent in litore vero
Glaucio, & Panope, & Melicerte filio Inus. Sol quoque, & orientis, & quando se alcons
in mare, precepit indicia: certissima indicia sequentia Solem, & que dat mane, & que sequitur
apparientibus. Cum Sol abditus es capi nubis, distinxerit orimus orum maculis.

N O T A

homo ratione pollet, atque adeo iudicio & ratione, præter naturam & qualitatem aeris, potest esse tristis & luctus; vera animales ratione, cum ratione careant, obsequuntur natura aeris; atque adeo quoties vel trifites, vel latissimamente, id ex alijs cœli aerisque affectione fieri probabilius est, qua necessaria cognoscere.

cognitione, appetitus quoq; varie moverunt; si ad trifittiam, live ad latitudinem; si ad profectiōnem, five ad fugam. Per species animalium cognitione exprimitur; per motus, affectio diversa appetitus, cuius sedes est in corde, seu pede.

423. *Ozantes.* Lartantes, Aen. 3. 189.
424. *Una servantes.* Proprietate propria.

418. *Mutare et viae.*) Mutare rationem & qualitatem aeris. *Via enim est saepe ratio & modus.* Sic G. 2. 22. *Sunt alii quos ipse via sibi reperit plus.*

427. *Luna revertentes.*) Proponit ea progrifica, qua ab astrologia petuntur. I. *A Luna.* tria. 1. Si nova sit obscura, pluviam notat. Si rubefact, ventum minatur. 3. Si quadrata forsan sit, maxima frequentia.

419. *Densat*, &c.) *Densare* est aliiquid in minorem dimensionem contrahere: relaxare seu *ra-
refacere*, est in maiorem dimensionem dilatare.
Quo duo imprimis cadunt in aerem, qui natu-
ræ est faciliter mobilis: aeris autem vis est in ani-
mantibus maxima. Itaque mutato acre mutantur,
varieque agitantur species, & imagines
serum, in animantium memoriorum superficies:
mutatis speciebus, mutantur cognitio: mutata
die ferentia sit, membra serenum promitti-
Unt vulgare est: *Pallida Luna plati*, *rubicundia
flati*, *alba ferentia*. II. A Sole octo. 1. & 2. Si
tum aut fit maculosus, aut media tantum
parte appareat, imbrevis nuntiat. 3. & 4. Si
tum divisus fit radij, aut Aurora paleat, vel
prosternit. 5. & 6. In oceano si fit carunculae
pluviam; si nubes, ventos. 7. Si maculosum
pluviam & ventos. 8. Si in ortu & occasu
cids serena cum ac siduorum Anulorum.

Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Sufceti tibi sint imbre; namque uget ab alto
Arboribus fatigat Notus, pecorige sinistr.
445 Aut ubi sub lucen densa inter nubila fese
Diversi erumpent radii, aut ubi pallida surgeat
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu male tum mites defendes pampini uvas,
Tam multa in testis crepitans fatal horrida grando.
450 Hoc etiam, emeno cum jam decedet Olympo,
Proferunt meminisse magis: nam sape videmus
Ipsius in vultu variis errare colores.
Carerulei pluviam denunciat, igneus Eures:
Sin maculæ incipient rutio immiscerit igni,
455 Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Fervore. Non illa quicquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At si, cum referetur diem, conderetur relatum,
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis,
460 Et claro silvas cernes Aquilone moveri.
Denique, quid Vesper serus vehat, unde serenas
Ventus agat nubes; quid cogite humidus Auster,
Sol tibi signa dabit. Solent quis dicere falsum
Audeat? ille etiam exors inflare tumultus
465 Septem moner, fraudemque & opera tumescere bella.

E media sui parte latioris: tunc pluvia fit ubi superata. Nam *Nodus* funestus & arboribus & vegetibus, & pecudibus imminet & mari. *Vel* cum sub initium diem radii separati emittentur ex opaci nubibus: vel cum Aurora, relinquentis aureum leatum Titthon, oritur pallida: hi tunc frondes male tinctuuntur maturos racemos: tam multa & horrida grandis salutis crepitans in tecis. Præterea magis proderit hec bacala anatoare: tam sub Sol occidet colo deusculo: non sive regem mus dñevores colores parat in ejus vestu. *Caryaeus* significat imbrex, flammæ ventum. Si vero maculae incipient misceri cum manicato lumine, tunc videbis omnia eque turbari vento & pluvia. *N*isi lumen borborum illa nocte per mare, & solvere firmam a terra. Sed si globus Sol mitius sit, & quando reducens diem, & quando redditum ad conditum: frustra timebis pluviam, sed videbis fluvia agitari sicut aquilon. Denique Sol tibi significabit, quid fecit Vesper Jeromini: *qua* ex parte venientibus casibus: quid humidus. *Auster* preparat. *Quis* autem de Solis appellare fallacem? Illi quoque [s]eppe de claris ferreis tumultu immittunt, insipitantes & hæc occultia parant. Illi quoque misérissi eis Romanos vocio *Cæsarei*. N O T A E

videbatur, & quasi distippe.
437. *Glaucus & Panope, &c.* Marinis numeris
Veribus bisbiat Græcum in more. Glaucos
piscator fuit: qui cu[m] pices a se captos for-
mito cu[m] saudis herba acta[m] reflire in aqua
disset, cædæque ipse degustata, pices in mare
census est, & immaritum Deu[m] est conuersus.
Panope, vel *Panopea*: Nympha maris, Nerei &
Orphæ filia. *Mellicerta vel Melicetes Inu-*
sus fuit. *Inu* autem *Cadmi filia*, Athamantis The-
atre regis uxor, quæ maritum fugiens, in mare
cum fili præcipitem dedit: ab omni maris nim-
bus additi: & *Ino* quidem Græcis Leuco-
ne, Romanis *Matuta*, *Mellicerta* sibi *Palaeon*,
& *Portunus* appellata est. Alii tamen Au-
robanus his nominibus designatus putantur: *Leu-*
cothem Græco nomine, quæ *allian Dæm*; *Dea*
Latino dictæ esse, quæ *maiustina*. *Indo* &
Indiam novam, id est, *alia Ise*.

qui *Ruler*,
446. *Sel[e] erumpent, &c.* Hic active sumi-
tur, auctore Lucrecio l. 4. 110. Tandem ubi
erupt nervis collecta cupidio.
447. *Tibonis crocium, &c.* De *Tibone*, de-
qui *Aurora*, suprà v. 249. *Crocus color*, Italiæ
Zafarano. Ecl. 4. 44. De *Olympo*, Ecl. 5. 56.
448. *Fervere*. Penultima brevi tempore
apud Virgilium: ut & *fugere*, *fridere*, *es-*
fudere, *effractare*.
460. *Azulione*. Vento septentrionali, quo
& *Boreas* dicuntur: siccat nubes & ceu[n]a
abstergit, Ecl. 7. 1.

(F.) VI PARS. Disgresso a
prodigii, quæ cædæ. *Cædaris* aut præcessu[m]
aut subfæc[t]u[m] sunt. Quæ singula Seri, tornu[m]
aliorum autoritatis quod poterit fieri confi-
mabo. Videns Ovid. Met. 15. 120. sed pri-
mædia illa recentif & Virgilium *incutiatu[s]*

167 Curr.

P. VIRGILII MARONIS

Cum caput obscurg nitidum ferrugine texit,
Impaie eternam timuerunt secula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & aquora ponti,
470 Obscenique canes, importunaque volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervesce in agros
Vidimus undantem rupis fornacibus Etnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere saxa?
Armorum sonitus toto Germania celo
475 Audit, insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes
Ingens, & simulacra modis pallentia miris

quando velavit lucidum caput obscurae ferrugine, & quando homines seculati timuerunt perpetuum noctem. Quamquam illo tempore terra quoque, & aquor maris, & fodi causis, & fune
fusca aere dabant signa. Quoties vidimus Etnam exundantem, camulis effractis erumpere in ar-
suum armorum, & Alpes tremuerunt inquieti motibus. Voces etiam magnae audire sunt
pax per lucos tacitos: & spectra pallentia miris modis

N O T A.

467. Cum caput obscura ferrugine, &c.) Servius de vero Solis defectu interpretatur, quod
eclipsi guam tamen aut illo, sequente anno
nulli negat Scaliger, & explicat de in-
solito pallore plorende sic Plin. l. 2. 80. Finit
laureo ramulo Pompeiane curiae se inferente
volucres variis generis ex proximo memore per-
fecit ibidem disserferunt.

471. Cyclopum effervesce in agros, &c.) De
hoc prodigio nema singulatum hoc tempore.
Etna, mons eis Sicilia, Ital. Etna: de quo Än.
3. 571. Cyclopes, iuxta Diodorium, primi Siciliae
habitatores fuere: juxta fabulas, Neptuni
& Amphitrieti filii; sic dicit, quia unicum
habebant in fronte oculum orbicularem, un-
de nomen ipsi initium a *vixit circulus*, &
oculus rotulus: idem Vulcano: ministri
& opifices attributi; tres praeipue, Bron-
tes, Steropes, & Pyramon: officinam ha-
bent apud Etnam, supra v. 295.

472. Liquefactaque volvere saxa.) Saxa ex-
era, & igne comminata, seu pumices aridos,
ac spongiosos, vel cineres: quod inde con-
stat magno interdum copia erumperet.
474. Armorum sonitus, &c.) Apianus l. 4.
Apropos de *terribus Etna*, &c. Exaudientur ma-
gni clamoris virorum, & armorum strepitus,
& carius equorum, cum nubil tale cerneretur
Germania, que bello tentata, & aliqua
ex parte vitta a Cæsare fuerat, vide Ecl.
l. 63.

470. Obscenique canes, &c.) Mali omnis:
sic passim aprobatis auditoribus, sed die dicun-
tur omnia & auguria, quæ tunceta sunt.
15. 799. Motanque tremoribus ubem. De Al-
pis, Ecl. 10. 47.

476. Vox quoque per lucos, &c.) Ovid. ibi-
dem v. 793. Cantusque feruntur Audit, san-
ctus & verba minacia lucis.

477. Simulacra modis, &c.) Plutarchus in

Cæsare. Tonus roros mordax drapuus,

imaginis noctu paxim discurrebat.

GEORGICA. LIB. I.

Visa sub obscuro noctis: pecudesque locuta,
Infundam! sicut annes, teraque dñeboant:
479 Et mecum illacrymat templis ebur, & aqua sudant.
Proluit infuso contortuus vortice silvas
Fluviorum rex Eridanus, campisque per omnes
Cum stabulis armata talit: nec tempore edem
Tristibus aut exitis fibris appare minaces,
480 Aut puteis manare crux cœlavit; & alte
Per noctem resolute, lupis ululantibus, urbes.
Non alias celo cœderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsere cometæ.
Ergo inter sepe paribus concurrere telis

480. Romanas acies iterum videre Philippi:

visi sunt circa crepusculum noctis: & pecora locuta sunt: dira res! Fluvii confiterunt, &
terre huiusmodi. Fra tristis statua chernes lacrymat sunt in templis, & exco iudaverunt.
Padus rex fluminis inundauit silvas, eas provocans nigris torticulis; & sic omnes agros
repuit armata cum stabulis: nec eodem tempore, aut vena minaces cœlaventur apparet in rivis
silvæ cœribus heldiarum, aut sanguis cœscit fuere & putri, aut uiles cœlaventur resonante
re alto per noctem usitatibus impiorum. Atque temporibus nunquam plura fulges teatim ca-
lo sereno, nec toties concreta funeles cœlavit. Itaque campi Philippici viderint Romanos exer-
citus pugnare tierum inter se armis partibus.

N O T A.

478. Pecudesque locuta, infundam.) Ap-
pian. l. 4. Bx. — corvi & coracis & pœpæ, &c.
Dñs immortalis, ut videtur interitum, non ut
recens noctis locutus est.

479. Sicut annes.) Unde sequitur inundatio
redundantium flumina. Horat. Od. 1. 2.
Flumen, quia & vilceribus ea Dñs praefecuntur,
que maxime extant, eminentque. Fibra que
dicta est antiquis iuxta Varronem, cuius
tempore Vespa, &c. Hinc adde, quod mox cœ-
tentur, v. 482, de inundatione Eridani. De sequen-
tia prodigio, tempe terra batu, nulqua mentio.

480. Etiamus illacrymat, &c.) Appian. l. 4.
Tas. Lat. re per Etnam, & sic & ova & pœpæ, &c.
E similes alia quidem fidulant; alia etiam
sanguinem fidant.

481. Calum cœderunt plura sereno, &c.) Ap-

pian. l. 1. R. noster evase in iugis, &
iugis in iugis. Et fulmina crevra intempa-
monte in Alpibus Cottis exorsiones, Galliani
& Cilpalini, quæ nunc Alpes pars est in Trans-
padanum & Ciladanum dividens: in mare Ha-
draticum multis ostiis influit. Rev. JVL quia
fluviorum Italiz maximus est: vel quia insu-
gnitum est: vel eius nominis signum celeste vastæ
magnitudinis, ab equatore versus Oriona, ad
aliquid mali omnini fuit, ut hic: aliquan-
do etiam boni, ut Än. 9. 630. Audit, & canis
genitor de parte serena intonit lacrum.

482. Fluviorum rex Eridanus.) H. pœpæ
Græcis, Latinis Padus, Ital. il Po: ex Vefulo
monte in Alpibus Cottis exorsiones: Galliani
& flatas cadentes. Fulmen & fulgor sereno calo,
aliquid mali omnini fuit, ut hic: aliquan-
do etiam boni, ut Än. 9. 630. Audit, & canis
genitor de parte serena intonit lacrum.

483. Cometa.) Plutarchus in Cat. 88. 1. 10.
autem cometa. Grandis cometa post Cæsar's
tempore extinxit: fuit exorsio noctes aparent. Hic
autem cometa, stella eadem illa fuit, de
qua Ecl. 9. 47. Ecce Dionai processit Cæsar's
affrum: Sic enim Sveton. in Cat. 88. Lac-
di, qui primo conseruatos ei heros Augustus
edebat, stella crinita per septem dies continuo

fuerit, in unam longam coalefecunt, ut supra v.
399. tensa nec lane, &c.

484. Tristibus aut exitis fibris, &c.) Cicero
de divinitat. l. 1. 119. de Cæsare. Cum immo-
laret illo die, quo primus in sella aerea sedet,
& cum propria teste rotebat, in exitis locis
opini cor non fuit. Quia ille se reuocare per-
cessit, cum Spurina diceret, timendum esse, ne
confutum & vita deficeret, carum entem rem
strinxisse a corde proficeret: posero die caput in

P. VIRGILII MARONIS

Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam & latos Hæmi pinguescere campos.
Sciaret & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra rubigine pila:
Aut gravibus rastri gales pulsat inanes,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
Dii patrii Indiges, & Romule, Vestaque mater,
Quæ Tuscum Tiberim & Romana palatia servas,
Hunc salem eterno juvenem succurrere facio
Ne prohibebo. Satis jampridem fanguine nostro
Laomedontæ luimus perjuria Trojæ.
Jampridem nobis cœli se regia, Cæsar,

Invi-

Nec vixum est indecorum Diis, bis Maccedoniam, & præsertim vasos Hæmi agros, secundari
nostroruere. Nempe futurum est, ut aliquando colentes, vestris in illis regiunis terram curvo arato
reperiat tela corolla rutilare afera: vel pulsi rufissi querulus coides inutiles, & apertis
tumulis, admiretur ola ingentia. O Di patrii, Semidei, & Romule, & Vesta mater, quæ custodis
Etrucum Tiberim & Romanas ares: ne impedit, quomodo hic adolitens, ut venias mundoruenti
Janduum satis expiavimus nostro cruce perfidiam Laomedontis Trojani. Jamdandum, o Cæsar,
Janduum.

N O T A E.

cedeniae, ad radices Pangæ montis, qui pars describere jam vidimus Ecl. i. 63. Reste
et Hæmi. II. Pharsalus, urbs est in ea parte quidem illi, si Virgilius, & ceteri, pu
Theilæ, quæ ad Maccedoniam vergit. III. Emathia, non enim ab Emathia tantum, sed ali
mænonis fratre, datum est Maccedonia, osculans confinibus. IV. Octavianus Cæsar, haud du
bi Brutum & Caſſum delevit, ad Hæmum & Philippum Thracie: Julius vero Cæsar Pompei
& Philippus Thracie: Julius vero Cæsar Pompei, ad Pharsalum Theilæ. Atque ita
locus utriusque pugna, tuta Macedonia intermedia, immo leuis admodum odingtona,
diffusus est: ut constat ex Gracie scriptoribus. V. Autores tamen Romani, Virgilio posteriores,
Lucanus, Florus, &c. utramque pugnam
eum omnino addicunt loco. Ovidius ipse Me
tam. 15. 825. de Quidam, futuro Bruti victo
re, vaticinatur: Pharsalia senecte illum, Em
athia iterum madefacta Philipti, plane
quasi unum idemque fit, Pharsalia & Philipti.

Hic nodus. Haec solutio multiplex. I. Rep
erunt aliqui apud Stephanum, Scriptorum Graecum nobilem, Thebas Theffalicas aut Phthioticas, Pharsalovincinas, etiam vocatas eis Philipti. Hinc utramque cladem, & Pompeianam, & Brutianam, uni eidemque ut sit Florus, arena addixerunt, Pharsalica neminem: & Philippis, non Thracicis, at Thessalicis. Errant illi: quippe, qui Bruti cladem Philippis illis Thracicis, & Hæmo monti abu
dicant, quibus constant totius historie fide
tribuitur. II. Centent alii, Theilæ Thracicæ
que fines, ac proinde Pharsalum & Philippum, Hæmonum adeo montem, Emathia five Ma
cedoniam nomine comprehendunt: præsertim eti
haec omnia Macedonum regum, Philippi, Alex
andri, aliorum que ditione tenerentur. Idque
more poetarum, imprimis Virgilii, cui
familiae esse regionum fines quam latissimos

491. Bis sanguine nostro Emathiam, & la
tos Hæmi pinguevere campos.) Admissa ex
plicatione proxime allata, lenitus est faci
lis: Bis sanguine nostro Emathia, five Ma
cedonia, redundavit: primum ad Pharsa
lum, video Pompeio; iterum ad Philipp
um, video Bruto & Caſſo. Pharsalus
enim & Philippus, eti non in Maccedonia

GEORGICA. LIB. I.

Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
503 Quippe ubi fas verum atque nefas, tot bella per orbem.
Tam multæ sclerum facies: non ullus aratrum
Dignus honor, squalent abducti arva colonis,
Et curva rigidum falces conflantur in enem.
Hinc moveat Euphrates, illinc Germania bellum:
510 Vicina ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt: sevit toto Mars impius orbe.
Ut cum carceris sele effundere quadrigæ,
Adducent se in spacia: & strufria retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habens.

dolet te esse apud nos. & indignatur te delectari mortalibus triumphis. Si quidem hic fas ac
nos confundit est: tot bella sunt per orbem, tot crimina formæ: non habetur agricultura
debitus honor, horrent agri cultoriis abcepitis ad militium, & curva falces ceduntur in cru
deles gladiis: bini Euphrates, illinc Germania parat bellum: urbes finitimas violatis fractibus
capti armis invicem: Mars, feliciter fuit toto ore. Velut cum quadrigæ猝perantur &
septi, per spatum circi, & auriga incalvus adductus pavens abrigitur ab equi, nec equi ob
temperant habens.

N O T A E.

492. Christie sumpta, tamen in ejus confinio sunt.
Vox autem illa, bis, in Emathiam tantum cadit, non in Hæmi campis Philippicos, ubi
semel dumplacit pugnatum est: sed Hæmum præcipue signat, ut insignem recentiore plaga
nimur, clade Brutii & Caſſi, que numer
contigerat. Quasi dicat: Bis sanguine Ro
mano rigida fuit Emathia, sed præfectus fuit
Hæmus mons. Sic G. 2. 192. Pateri Litamus
& euro: id est pateris variis, sed præcipue aureis. Sic G. 3. 16. Maculæ infensæ, & alio
id est, maculæ variis, sed præcipue albis.

493. Dii patris indiges, &c.) Alii con
jungunt, ut iidem sint patris & indiges Dii:
ali distingunt: primi melius: & indiges di
di, vel quia eos indiget, id est, appellare & invocare nos erat, vel quia homines
fuerant, in eodem polo cum hominibus des
gentes: vel iam inter Deos in celo degentes,
vel quia beatæ, nullius rei indigentes. Talis
Romulus, & Æneas: quem iuba Quirini
nuncupat indiget, temploq[ue] arijs recepti
Ovid. M. 14. 608. De Romulo, Ann. 1. 280.

Vestaque.) Geminiæ esse volunt, alteram
Saturni matrem, quam pro terra accipiunt: de
qua Ovid. Fast. 6. 299. Statu terra ha, vi stan
do Vesta vocatur: alteram Saturni filiam, quam
virginem & ignis presidem statuant: ab ès
foci, de qua Cicero, de Nat. 2. 67. Vulgo
tamen utraque confunditur. Haec volunt
adversam ab Æneas inter Deos Penates, ut
videbitur Ann. 2. 177. ejusque sacra tradita
deinde Albanis, & a Numa Pomplio illata
Romanæ, collegio virginum instituto, que
perpetuum ignem ad salutem imperi alerent.

494. Tuolum Tiberim.) Italia fluvius est
Tuficium, sive Etruriam, a Latio dividens
De eo Ann. 8. 330. de Palatiis Romanis, Ann.
9. 9.

N P. VIR